

Péhl Gabriella

Sorok a sárból

*Nem a gyermekkoromnak szeretnék emléket állítani,
hanem annak az értékrendnek, amelyben felnőttem.*

Sár, sár Soroksár, Soroksáron nagy a sár! – kiabáltuk a 70-es években, gyermekkoromban, az Őrsi foglalkozáson a csatakiáltást, mert akkor éppen olyan idők jártak. A falu, ahol éltünk (mindig így neveztük Soroksárt), valójában Budapest XX. (ma már XXIII.) kerülete, akkor még kétnyelvű volt. Igaz, már csak az öregasszonyok „sváboltak” az utca egyik oldaláról a másikra kiabálva, magyar mondatba szőve a sváb szavakat, amelyeket ha nem is használtam, de értettem, mint annyi más kortársam. Az, hogy megtanuljak-e svábul, a családnak komoly gondot jelentett.

Nagyapám nem tudom hogyan vélekedett erről a kérdésről, hat éves voltam, amikor meghalt. Nagymamám, drága kicsi kerek nagymamám, bizony szerette volna, hogy svábul beszéljek. Szívesen is hallgattam folyamatosan pergő sváb szavait, ám esténként a sparhelt fényében, amikor tűzkarikák táncoltak a konyha mennyezetén, mégiscsak arra kértem, hogy inkább magyarul beszéljen, hiszen magyarul beszéltek az óvodában és később az iskolában is. A sváb nyelv titokzatos volt számomra, és nem tudtam eldönteni: szabad-e arról beszélnem, hogy sváb származású vagyok. Valamiféle érthetetlen homály vette körül ezt a dolgot. Otthon leginkább hallgattak róla, mint ahogy a „málenkij robot”-ról vagy a kitelepítésről sem beszélt senki. Lehet, hogy ők sem tudták, szabad-e? Anyám azonban – akinek származása a legkevésbé volt sváb – határozottan a „svábolás” ellen emelt szót, apám pedig – talán a békeesség kedvéért – a legtöbbször ráhagyta. Azt azért észrevettem, hogy nagymamával mégiscsak svábul beszélt, s élete végéig sváb dalokat fütyörészett hazafelé jövet. Ám a „svábolás” körüli titok, s hogy miért vitték el a nagypámat és a nagynénémet jóvátételi munkára a Szovjetunióba, és hogyan kerültük el a kitelepítést, vagy ami a legfontosabb: bűnösök voltunk, vagy nem? – örök rejtélynek tűntek. Egé-

Szobám I.

szén addig, míg végre 1972-ben nyolcadik osztályos nem lettem. Akkor értünk a XX. század történelméhez az iskolában, s én úgy éreztem: most mindenre fény derül. Tágra nyílt szemű várakozásom azonban hiábavalónak bizonyult. Sem a málenkij robot, sem a kitelepítés nem volt iskolai tananyag.

Szóval becsapnak! Elhallgatják az igazságot! – mondtam ki magamban a fennálló rendszer kritikáját, aztán kamaszlányos daccal határoztam el: Nem baj! Ha felnövök, úgymegfírom, mi történt! A jóvátételi munkát és a kitelepítést is! Fogadalmam után jó néhány év telt el, amikor 1989-ben fordulat következett be Magyarország életében. Akkor még szenzációnak számított a málenkij robotról megemlékezni, írni. A kitelepítés ötvenedik évfordulójára 1996-ban, pedig már mindenki szabadon emlékezhetett. Sebek szakadtak fel, hogy végre örökre begyógyuljanak. Megszólalhattak végre azok a kisemberek, akik a nagypolitika áldozataivá váltak. Én is elindultam Soroksáron, hogy végre megtudjam az igazat. Leginkább az érdekelt, miként lehetett túlélni a – mai ésszel már elképzelhetetlennek tűnő – megpróbáltatásokat.

Indulás előtt

– 1945. január 29-én raktak bennünket vagonba – mesélte Anci néni, aki akkor 27 éves volt. Emlékei szerint Soroksár több kocsmájában gyűjtötték össze az embereket, és majdnem két hétig voltak oda bezárva.

– Jött két karszalagos – idézi föl Magdi néni. – Az egyik megkérdezte: kislány, hány éves vagy? Mondtam neki: tizenhat múltam. – Na, – mondta – gyere el akkor! Jelentkezzél: két hét munkára visznek!

Megkérdezték a neveket, fölírták. Azt mondták német hangzású, de ne féljenek, mert csak két hétig lesznek távol. „Szocdemista karszalagosok” Ilonka néni vőlegényét is begyűjtötték, ezért a fiú üzent neki, hogy jelentkezzen ő is, indulás előtt pedig házasodjanak össze. 1945. január 28-án tartották az esküvőjüket, s rajtuk kívül még három pár állt az oltár elé. Úgy gondolták együtt talán könnyebb lesz az ismeretlenben. Valószínűleg így éreztek a többiek is.

– Az a négyes esküvő nagyon szép volt – réved el Ilonka néni – vannak ma is szép esküvők, de akkor ott, ahogy teli volt a templom, és mindenki a csomagja mellett térdelt..., az olyan szép és olyan megrendítő volt, hogy nem is tudom elmondani.

Úton

A vagonban kis vaskályhával fűtöttek, és ezen melegítették az ételt is. Téglaplátájú, kőkemény kenyéret kaptak, de kitalálták, hogyan lehet megenni. Vízbe nyomták, ráborítottak egy lábast, és a gőztől felpuhult a kenyér. Olajos, sózott kishalat kaptak még ellátásként, de erre nagyon sokat kellett inniük. Amikor megállt a vonat, hogy vizet vegyenek, a kút pillanatok alatt pocsolóvá, fertőzések melegágyává változott.

A szerelvényben persze vécé sem volt, ráadásul nők, férfiak vegyesen utaztak. Kör alakban kivájták hát a vagon aljának deszkáját, rátették egy vödör alját, és ezt használták illemhelynek. Volt közöttük két postás. Elkérték tőlük a pelerinjüket (azokban az időkben abban jártak a postások), így alakították ki a „mellékhelységet”.

Amikor megérkeztek a lágérbe, elkésztő állapotokat találtak. A tető lyukas volt, az ablakok hiányoztak. Elkezdték hát rendbe tenni. Mindenki talált magának munkát, a szakértelme szerint. Az ácsok előbb megjavították a tetőt, hogy ne ázzanak be, majd mindannyian beköltöztek a barakkokba.

A túlélés csodái

A lágérben a férfiak egy részének finn faházakat kellett összeállítania. Alultápláltan, hiányosan felöltözve dolgoztak az orosz télben, de ha elkészültek egy házzal, bementek egy kicsit melegedni. Fűtés ugyan nem volt, de legalább a szél nem fújt be oda. Ezért úgy érezték átmelegedtek egy kicsit.

Akik szenet termeltek, reggel tizenöt-húszfokos hidegben futottak a bányáig. Az otthonról hozott ruhákat a helybéliekkel kenyérért vagy más élelemért cserélték el. Gyakori volt, hogy az az overallszerű munkaruha volt minden öltözetük, amiben a bányába jártak.

– Rohantunk, mint az őrültek – fogalmazta meg Józsi bácsi – le a bányába, mint a patkányok, hogy minél hamarabb melegen legyünk.

Amikor pedig munka után visszatértek a lágérbe, mindenki hozott a hóna alatt egy szénrögöt, hogy éjszaka meg ne fagyjanak a barakkban. Valaki mindig fölkel, és rakott a tűzre, hogy melegben legyenek.

– Nagyon jó minőségű szenek voltak azok – hangsúlyozza Józsi bácsi – nem is szabadott volna elhozunk. Az ipari célokra ment, mi hitvány hulladékot kaptunk tüzelésre... (Persze, hol szabad lopni?) Azért loptunk, hogy meg ne fagyjunk.

– A szobánkban a legfőbb beszédtema mindig az enivaló volt – idézte fel Irmus néni. – Sült kacsáról álmodoztunk, aztán megállapodtunk abban, hogy jó lenne egy paprikás krumplics, még kolbász nélkül is, csak lenne! Ez volt akkor minden vágyunk. Este pedig gyorsan lefeküdtünk aludni, hogy ne érezzük mennyire éhesek vagyunk.

– Sztálin összeszedte akkor a gyümölcsöt – meséli Magdi néni –, de a helybeli asszonyok titokban megfőzték, odahozták a lágér elé, és eladták nekünk. Így tudtunk egy kis gyümölcsöt enni, és az ottaniaknak is jutott valami.

Rendszeresen jártak az erdőbe csalánt szedni, a barakkba érve pedig megfőzték maguknak. Amikor érett, szamócát gyűjtöttek, kivitték munkahelyükre a lábosukat, s megkérték a „brigadérost”, hogy engedje be őket az erdőbe. Kicsit féltek az erdei kígyóktól, ezért a csuklójuknál és a bokájuknál spárgával összekötötték a ruhájukat, de lábosukat teleszedték szamóccával, s annak nagyon örültek. Akik a tengerparton dolgoztak, olykor tengeri csirkét tudtak sütni. Egyszer még egy delfint is fogtak. Szétdarabolták és eladták a piacon. Így néhány rubelra is szert tettek, s amúgy sem tudták volna tárolni a húst. Ugyan nem ettek addig delfinhúst, de ízlett nekik. Amikor a kolhoz földjén dolgoztak, és a káposzta fejesedni kezdett, kivágták a közepét és megették.

– Úgy ültünk ott, mint a nyulak – emlékezik erre Anci néni –, de főztünk eperfalevelet, teknősbékát, s olykor hozzájutottunk krumplihoz, szőlőhöz is...

Grúziában mandarinligetben dolgoztak, de narancs is termett ott. Ehettek annyit, amennyi csak beléjük fért, de elhozniuk nem volt szabad. Fáradtak, kimerültek voltak akkor, hiszen a bánya után vitték őket oda. Vitaminhiányuk volt, persze hogy nem tudtak ellenállni a kísértésnek. Alul megkötötték a nadrágszárukat, és kitömték magukat narancssal meg mandarinnal.

Az orvosi ellátást találmányukkal pótolták. Amikor a bányában sérülés történt, a leghatásosabb, legsterilebb gyógyszernek a frissen robbantott szénpor bizonyult. Azzal kenték be a sebet, így nem fordult elő fertőzés vagy gennyesedés.

– Persze ott maradt a bőrünk alatt – mutat egy fekete csíkot a mutató ujján Misi bácsi –, látszik a bőrünk alatt ma is a szénpor, de a sebünk szépen begyógyult.

A rühességet vajjal kezelték. A helybéliektől kapták, s mivel kötszer nem volt, egy-egy törülköző- vagy konyharuhadarabbal kötötték be. Az igazi gyógyszer azonban a napfény volt. Amikor kisütött a nap, kiültek a barakk elé és napsugárral gyógyították magukat.

Az öltözködés gondját hasonló ötletességgel oldották meg. Nem messze a lágertől, Kutajszkban működött ugyanis egy szövőgyár, ahonnan hulladék fonalat meg spulnikat hoztak kéztörlésre azoknak a férfiaknak, akik piszkos, olajos munkát végeztek. A férfiak kiválogatták a jobb fonalakat, a nők pedig egy kis kenyeret adtak nekik érte. Ezekből a fonalából kötöttek maguknak blúzokat, zoknikat, sőt még melltartót is. Ügyesek voltak: nemcsak kötöttek, de hímeztek is ezekből a fonalából. Az orosznyakú férfinget fordítva hordták (ingruhaként), és ráhímeztek a monogramjukat. A pufajkanadrág belsejéből bugyit és kombinét varrtak, a külsejéből pedig szoknyát készítettek maguknak. Nyáron, amikor nagyon meleg volt, fejkendőből csináltak maguknak melltartót, és azt hordták szoknyáikhoz (természetesen pufajkából készült fehérneművel).

– A kinti küzdelmekben szépen megvoltunk a férjemmel – mesélte Ilonka néni. – Én a ruházatunkat javígtattam, ő pedig mindenféleképpen csencsölt. Emlékszem, szójababot pirítottunk, aztán eladtuk a piacon, így csináltunk egy kis pénzt.

Amikor már jó ideje lágérben éltek, megpróbálták egy kicsit szebbé tenni a környezetüket. A kertészek – mert voltak közöttük természetesen azok is – fásítottak, virágokat ültettek a tábor köré, a festők pedig fehérre meszelték a barakkot és az ebédlő falait. Hogy kibírják valahogy, majdnem minden hétvégén operettek és esztrádműsorokat adtak elő. Akinek jobb hangja volt, opera- és operettáriákat énekelt, néhányan pedig kísérték őket. Később zenekart alakítottak, a fiatal lányok pedig esténként táncoltak. A zene hatására – ahogy Józsi bácsi mondta – „a legvadabb katonák”, akik rossz szemmel néztek rájuk, még azok is meglágyultak, és egy kicsit jobban bántak velük. Zenekarukat később a tiszték esküvőire is meghívták, és ezek a szereplések – természetesen – étkezési lehetőséget is jelentettek.

– Öt perc alatt megettük, ami volt – emlékezik Feri bácsi. – A legfinomabb a fasírozott volt, jó volt a pirog is. Az ilyen olajban sült tészta valamivel (akkor babbal) megtöltve. A legfenségesebb azonban mindenképpen a fasírt volt krumplival. A tiszték a „Fogadj el egy jó tanácsot tőlem” kezdetű akkori magyar slágert rendelték a leggyakrabban (még fizettek is érte!). Ez volt a „Davaj, vengerszkij tangó”, mert ez a dal moll-os hangzású, és ez állt legközelebb hozzájuk.

Az egyre finomodó túlélési technikák mellett azonban voltak igen nehéz, lelket próbáló pillanatok is. Talán leginkább a karácsony, amikor férfiak és nők lesóványodva, anyaszült meztelen álltak a zuhany alatt, és valaki a Mennyből az angyalt kezdte el énekelni. És énekelték együtt, hogy legyen karácsonyuk...

Meleg éghajlaton lévő lágerekben karácsonykor érett mandarin. Minden más volt, mint otthon, de megtartották az ünnepet. Az erdőből fenyőfát hoztak, a priccsük elé tették, és mindenki az otthonra, a hazára gondolt. Mélységes csönd ült a lágérre, az őrséget pedig megkettőzték.

A hazatérésre eleinte nem is mertek gondolni. Aztán, ahogy telt az idő, reménykedni kezdtek, hogy hátha egyszer hazakerülnek. Egyre gyakrabban mondták maguknak és egymásnak, hogy haza kell jutni, nem szabad elkeseredni, nem szabad elhagyni magukat, bízni kell a jövőben, hinni abban, hogy haza fognak menni. Aki ebben hinni tudott, az hazajött.

A kitelepítés

Gyerekkoromban sokszor csodálkoztam azon, hogy Soroksáron mindenkinek él „kinti”, vagyis német rokona. Nekünk is volt, és néha eltűnődtem azon, ha nagyszüleim kitelepítik, én meg sem születek. (Szüleim akkor nem találkozhattak volna.) Ám, hogy mit jelentett valójában a kitelepítés, azt csak fiatalasszony koromban sejtettem meg, amikor kisfiammal otthon maradtam.

Soroksári Dunapart

Nagyszüleimtől örökölt, fehér parasztházban éltünk akkor. Állt még az udvaron a kerek kút – bár nemigen használtuk már –, nyár-estéken engedték le néha vödörben a görögdinnyét, de a gangot rendszeresen fehérre meszeltük. Leginkább nagyanyám iránti kegyeletből, ő ugyanis minden nagyobb ünnep (húsvét, pünkösd, búcsú) előtt „Mackó! (ez voltam én) Meszelünk!” – felkiáltással rázott föl kamaszkorom álmvilágából, s nevelte belém a vályogház rendben tartásának kötelességét. Őriztük hát úgy-ahogy nagyanyám szokásait, de az udvart már kisfiam járókája foglalta el. Férjem sem értett úgy a lugas gondozásához, mint drága nagyapám annak idején. Ilyen lassan változó, átalakuló környezetben éltünk, amikor egyszer egy negyven év körüli férfi állt meg kerítésünk előtt. Nem zörgetett a kapun, nem is kiáltott be, csak nézett, nézett befelé. Nem értettem, mit néz, hát udvariasan megkérdeztem.

– Nem, nem nézek semmit – dűnnyögte válaszképpen.

– Akkor hát? – kérdeztem.

– Nem, semmit, semmit – ismételte meg zavartan, de én nem hagytam annyiban.

– Tudja – mondta ki nehezen, kérdő tekintetem látva –, ebben az udvarban töltöttem a gyerekkoromat.

– Értem – válaszoltam halkán, hiszen nagyszüleimtől hallottam, hogy a ház előző tulajdonosát kitelepítették, és így üresedett meg, mielőtt megvették.

– Jöjjön be! Üljön le egy kicsit! – hívtam beljebb együttérzőn a férfit, de nem mozdult, nem akart bejönni.

– Nem! Csak innen kívülről nézném. Nem akarok zavarni – szabadkozott, én pedig szó nélkül bólintottam.

Mást nem tehettem.

– Sokat változott azóta? – kérdeztem aztán mégis óvatosan, s akkor mosolyodott el először:

– Nem, nem sokat – mondta.

– Hát akkor..., minden jól! – köszöntem el tőle, ő pedig sokáig állt még egykori házuk, a mi házuk előtt. Nézte a kertet hosszan mozdulatlanul. Mintha minden fűszálat, minden lilionszirmot külön-külön akart volna üdvözölni.

Ez volt hát az én közvetlen élményem a kitelepítésről, de természetesen megkérdeztem azokat is, akik átélték ezeket az időket.

1946 tavaszán Teri néni a községi elöljáróságon, a Nyilvántartó Hivatalban dolgozott. Ott volt „az a bizonyos” szoba, ahova behívták azokat, akik a kitelepítési listán szerepeltek. Kis feszület állt az asztalon, és meg kellett esküdniük arra a keresztre, hogy nem voltak Volksbund-tagok. (A Volksbund-listák egyébként megvoltak.) Aki esküt tett, azt nem telepítették ki. Aki német nevű volt, de ipari munkás, azokat általában fölmentették. Teri néni bátyja Csepelen dolgozott, ezért ő nem, de felesége, pici gyermekükkel rákerült a kitelepítési listára. Ehhez tudni kell még azt, hogy a fiatalasszony édesanyja írástudatlan volt, s mivel a család többi tagja a földeken dolgozott, ő tartózkodott otthon azon a délelőttön még 1941-ben, amikor „összeírás” volt Soroksáron. Mit tudta szegény asszony – és vele együtt nem egy társa Soroksáron –, micsoda tétje van annak, hogy ő most német nemzetiségűnek, vagy német anyanyelvűnek vallja magát. Válaszolt szíve szerint, s Teri néni döbbenten látta,

hogy sógornőjét bizony nem mentik föl, mert a családja német nemzetiségűnek vallotta magát. A bátyjának azt javasolták, váljon el a feleségétől, de hogy is mondhattak ilyet, amikor nemrég jött haza a frontról, és örült a családnak, hogy életben maradt, nem lesz félárva a kislánya. Mindezt tapasztalva, Teri néni elhatározta, ha a bátyját és a sógornőjét kitelepítik, ő is velük megy. Hiába ment el azonban otthonról egy szál ruhában, hogy szökése ne legyen feltűnő, az édesanyja és két karszalagos rendőr jött a vonathoz, és leszállította. A bátyjéék pedig elmentek. Ami egy gyerekocsiba belefért, azt tudták csak elvinni „szegényké”. Jó pár hónap után jött az első hír róluk. Eleinte nem tudtak elhelyezkedni. Teri néniék borítékban küldtek nekik paprikát, vetőmagot, a kislánykájuknak pedig hajszalagot. Egy év után, amikor az üzemek elkezdtek dolgozni, akkor már a „kintieknek” is jobb lett kicsit.

Erzsi néni szüleit és testvérét búcsúztatta 1946. május 2-án. A testvére tizenhét éves volt akkor, ő pedig a tizenkilencedikben járt. Már férjnél volt, ezért maradhatott.

Jó idő lehetett akkor, mert arra is emlékszik, hogy kivágott ruhát viselt. Nem tudták, hogy mikor indul a vonat, egész nap kint álltak a vagonoknál, és várták, hogy mikor kap szabad jelzést a szerelvény. Egyszer csak szóltak, hogy indulnak. Délután volt már. Mindannyian sikítottak, kiabáltak. Erzsi néni pedig rohant a vonat után, egészen a sorompóig.

– Mint a félőrültek, úgy ordítottunk – meséli. A vagonban lévő kiabáltak, és azok is, akik utánuk szaladtak. Erzsi nénit – aki akkor még fiatalasszony volt – a férje visszahúzza a vonattól, az édesanyját pedig apukája húzza a vagonba, mert le akart ugrani a szerelvényről.

– Embertelen volt – mondja. Nehéz megszólalnom, amikor kérdezem:

– Mikor találkoztak újra?

– 1955-ben, amikor a kislányom már kilenc és fél éves volt. Akkor láthatta először a nagyszüleit, és én is végre szüleimet. Egy ötnapos csoportos utazást szerveztek ide, azzal jöhettek. Mindig szerettem volna utánuk menni, de nem engedték. Azt mondták, hogy sok az önkéntes, mindenki a családját szeretné egyesíteni, nem mehetek. Most már egy kicsit jobb, mint az 50-es években volt. A Kádár-rendszerben aztán már utazhattunk látogatóba, de most is négyszer-ötször megyek egy évben Németországba.

– Hát az édesanyja nem jön haza?

– Nem – válaszolja tömören.

– 55 óta nem volt itthon, és nem jön haza? – kérdeztem ismét, de válasza most is tömör: nem.

– Miért nem?

– Nem tudom – mondja Erzsi néni, és csend ül közénk. Hosszan hallgatunk, pedig mindketten tudjuk a választ.

A kollektív büntetés

1941-ben a Statisztikai Hivatal megbízásából – így tudják az idősek – népszámlálás volt Soroksáron. A közeli Dunaharaszti a jegyző figyelmeztette a sváb lakosokat, hogy vallják magukat magyaroknak, így az ottani svábokból kevesebbet telepítettek ki, mint a soroksáriak közül. 1946-ban létrehozták a Kitelepítési Bizottságot, és a Hirtling-kocsma falára kifüggesztettek egy listát, onnan lehetett megtudni, hogy kiknek kell elmenniük. Ők a Kitelepítési Bizottságtól megtudták kitelepítésük napját, és annak a vagonnak a számát, amelybe be kellett szállniuk. A távozókat hosszú szerelvény várta a soroksári vonatállomáson, és körülbelül negyven kilogrammnyi csomaggal marhavagonokba zsúfolták őket. Reggel vagy délelőtt, általában lovas kocsikkal mentek ki a vagonokhoz, de volt, aki talicskával tolt ki a csomagját. Asztalokból útiládákat eszkábáltak, és azokban helyezték el értékeiket. Egy járóképtelen beteget teknőbe raktak, és úgy vitték a vagonokhoz.

Amikor „két almával és egy szelet kenyérral” megérkeztek, romokat takarítottak. Németország is szegény volt akkor, nem tudott többet adni a kitelepítetteknek. Az ott élő emberek is éheztek, nem szerették a kitelepítetteket, akik azonban mindent megtettek boldogulásukért.

– Mikor már nem volt zsír, úgy főztem – meséli Rici néni azokról az időkről –, hogy azzal a papírral töröltem át a lábos alját, amibe a zsírt csomagoltuk, amikor elindultunk.

Talpraesettséjük másban is megnyilvánult. Egyikük az első márkát úgy kereste, hogy a szemétdombon összeszedte az olajos rongyokat, kimosta és el tudta adni a hulladékgyűjtőben. Úgy is „keresték a megélhetést”, hogy leszedtek egy almát, és a gyümölcsöt dohányra cserélték, azért pedig krumplit vagy egy kis lisztet kaptak. Bár hittek abban, hogy visszajönnek Magyarországra, háromféle ottani tanfolyamra is jártak, hogy könnyebben boldoguljanak.

Az 50-es évek elején már jobban éltek a „kintiek”, mint az „itthon maradottak”. Attól kezdve segítették a Magyarországiakat. (A német állam néhány év után komoly kártérítést adott a kitelepítetteknek a Soroksáron maradt ház, föld, tehén vagy ló után). Sokan házat vettek vagy építettek belőle, és rendezni tudták életüket. A fiatalok megszokták az új hazát, de a kitelepített öregek szenvedtek a honvágytól, amíg csak éltek. Németül nem tudtak, svábul beszéltek, és mindig reménykedtek, hogy visszamehetnek Soroksárra.

– Mikor először hazajöttem – mesélte Frici bácsi a kitelepítés ötvenedik évfordulójára rendezett megemlékezésen – azt mondta a mamám: „Menj, nézd meg a házat, és meszeld le, hogy mire hazajövök rendben legyen!”

De nem jött már haza. Kilencven évesen Németországban temették el.

– Szegényke sohasem értette meg, hogy miért üldözték el, hiszen nem volt ő sem háborús bűnös, sem volksbundista – fúzi tovább a szót emlékezőn Frici bácsi, aztán hozzáteszi: Így van nekem most két hazám. Ha Németországból jövök Soroksárra, azt mondom az ottaniaknak, hazamegyek, de ha innen készülődök Németországba, akkor is azt mondom.

– Németországban élnek a gyerekeink, németek vagyunk – szólal meg Frici bácsi felesége is – de a szívünk azért magyar maradt. Én nem felejtem el, hogy honnan jöttem. Duna-parti lány vagyok, ha Magyarországra jövök, az első utam a Dunához vezet. Miután ott körülnéztem, már jobban érzem magam. Azután pedig a templomba megyek. Sokszor végiggondoltam, hogy most már Németország a hazám, de a szívem azért még itt van. Mert elfelejteni nem lehet semmit, semmit sem, amit velünk csináltak, de meg kell bocsájtani. És én meg is bocsájtottam. Most még egy magyar nyelvű imakönyvet veszek, és akkor már megvan mindenem. Megbékéltem a sorsommal.

Tekintetéből látom, hogy így is gondolja.

Asszimiláció

Nem tudom, hogy a mi családnak svábnak vagy magyarnak vallotta-e magát. Valószínűleg gyári-munkás létük miatt kaptak felmentést a kitelepítés alól. Ma már sajnálom, hogy soha nem beszélünk ilyen kérdésekről, azt sem tudom, hogy identitásukat hogyan alakította újra a XX. század kavargó történelme. A sváb nyelvet ma már egyre kevesebben beszélik Soroksáron, nagyszüleink nyelvét az irodalmi német váltja fel. Bár a soroksári gyerekek ma is a Gyáli-patak kis hídjá alatt szívják el – a ki tudja honnan csent – első cigarettát, az egykor fehér parasztházakat ma már sárgára festik. Új boltok, új arcok jelzik a változást, a srácok pedig, akik egykor Csepel „bringákkal cajgáltak” le a Duna-partra, ma már jobbnál jobb autókkal állnak meg a Molnár-szigetre vezető hídnál, hogy egy kicsit bámulják a vizet, a kompot, a vadkacsákat. Nyáron azonban, ha váratlan eső zúdul a földre, a húgom ma is kitér soroksári házuk kapuját. „Tudod, ahogy a mamáék” – mondta egyszer, hogy beállhasson a gangra az, akit elkapott a zápor. Ősszel pedig, amikor a virágok magvait gyufásdobozba gyűjtöm a kertben, nagyanyám kézmozdulata éled az enyémben, az ő rendszeretete mozgatja az én életem is. Ma már én is az élet fontos dolgairól mesélek a fiainak, mert kell, hogy tudja, akkor is, ha én már nem leszek: semmilyen érték, semmilyen kultúra nem tűnik el a világból nyomtalanul.

Soroksár látképe

Bartl József rajzai